

Jadranka Čačić-Kumpes, Emil Heršak
Institut za migracije i narodnosti,
Zagreb

NEKI MODELI UREĐIVANJA ETNIČKIH I KULTURNIH ODNOSA U VIŠEETNIČKIM I VIŠEKULTURNIM DRUŠTVIMA

SAŽETAK

Autori se kritički osvrću na razvoj modelâ/politikâ uređivanja međuetničkih/međukulturnih odnosa i njihovih osnovnih obilježja. Temeljnu podjelu na asimilacijske, integracijske i pluralističke modele/politike upotpunjuju primjerima njihove primjene u konkretnim (imigracijskim) društvima. Govore, nadalje, o kulturi, osobito o njezinoj dinamičnosti, o difuziji kultura i o potrebi uočavanja upravo tih obilježja kulture pri oblikovanju modelâ/politikâ u uređivanju međuetničkih/međukulturnih odnosa. Na kraju autori pokušavaju naznačiti neke probleme što ih smatraju relevantnima za stvaranje konzistentne politike u reguliranju međuetničkih/međukulturnih odnosa u suvremenoj Hrvatskoj: složenost etničke strukture i povijesnih prilika što su na tu strukturu utjecale, emigracijsku tradiciju, posljedice recentnih događaja i migracijskih tokova. Pri tome ističu nužnost preduvjeta: ostvariti pravnu državu, urediti odnose sa susjednim državama, definirati položaj Hrvatske u svijetu i koristiti se potencijalom kulturne heterogenosti unutar same hrvatske etnije.

Premda se o modelima za uređivanje međuetničkih i međukulturnih odnosa u višetetničkim i višekulturnim društvima u stručnoj literaturi mnogo pisalo, još uvijek vlada svojevrsna pomutnja, čak i onda kad se radi o pojmovima koji se najčešće upotrebljavaju, kao što su pojmovi kulturni pluralizam, multikulturalizam i interkulturalizam. Stoga nam se čini da bi valjalo ukratko podsjetiti se na razvoj tih modelâ i politikâ, na njihova obilježja i nedostatke i razjasniti kako bi ih valjalo razumjeti u kontekstu stvaranja hrvatskog modela za reguliranje međuetničkih/međukulturnih odnosa i vezâ domovine s dijasporom.

Suvremene države u pravilu su, više ili manje, etnički šarolike. To obvezuje na promišljeno provođenje politike u regulaciji međuetničkih odnosa. Budući da su migracije glavni izvor etničke i kulturne raznolikosti, modeli za regulaciju međuetničkih i međukulturnih odnosa pojavljuju se prije u onim zemljama koje se

konstituiraju kao imigrantska društva i u kojima je imigracija izrazitija.¹ Premda pojedini modeli/politike nastaju i provode se u različitim društvenim i povijesnim prilikama, među njima je moguće uočiti i stanovite sličnosti.

Ponajprije valja istaknuti da su, unatoč autohtonih etničkih raznolikosti gotovo u svim zemljama, na oblikovanje modelâ/politikâ snažno djelovali noviji migracijski tokovi. I takvo sužavanje vidokruga, uz ostalo, utječe na učinkovitost tih modela.

Potom treba reći da premda se problemi različitosti, kako za autohtone manjine tako i za migrante, uglavnom uočavaju na području etničkih odnosa, njihovo rješavanje uvijek klizne s područja etničnosti na područje kulture. Ostajući u čvrstom zagrljaju dominantne državne politike, modeli reguliranja međuetničkih/međukulturnih odnosa u stvarnosti zaobilaze mnogobrojna polja pojedinog društva i ponajčešće se usmjeravaju na polje naobrazbe koje, premda opsežno i moćno, čini ipak samo dio društvenog života modernih država.

Sljedeća srodnost oko koje se slažu mnogi autori jest u donekle sličnom razvitku modelâ/politikâ uređivanja međuetničkih/međukulturnih odnosa u imigracijskim zemljama: prvi modeli implicirali su asimilaciju pridošlica i/ili manjina, zatim su postali nešto fleksibilniji, da bi se nedavno pojavili koncepti multikulturalizma (kulturnog pluralizma), potom interkulturalizma, a s procesom ujedinjavanja Evrope pojavio se i koncept transkulturalizma.

* * *

Asimilacijski model temeljio se na ideji nacije kao politički i kulturno nedjeljive cjeline, na etnocentričkoj koncepciji društva i vjerovanju u superiornost zapadne kulture i njenih institucija. Tako su, primjerice, u Sjedinjenim Američkim Državama pod asimilacijskim pritiscima dominantnog anglo-saksonskog protestantskog obrasca (*WASP - White Anglo-Saxon Protestant*) generacije američkih imigranta napuštale svoje običaje i vrijednosti i postajale, manje ili više, "Amerikancima". Premda represivna, dominantna kultura asimilacijskom politikom ipak nije "upila" različitosti. Unatoč grube učinkovitosti asimilacijskog pristupa gdjegdje otpor, gdjegdje vitalnost posebnih kultura/etnijskih skupina), pomogli su da taj model usahne. Time nisu nestali i odnosi dominacije i podređenosti. Njima svojstven način mišljenja i djelovanja provlačit će se i kroz kasnije, liberalnije politike i "korigirati" ih.

¹ Istina, i u ranijim političkim tvorevinama bilo je primjera višetetničkih modela, ali pretežno kao nastavak premodernih procesa.

Američki je "lonac za topljenje" (*melting pot*) predstavljao nešto fleksibilniji ideal uređivanja međuetničkih/međukulturnih odnosa. Naime, umjesto pukog podređivanja dominantnoj (*WASP*) kulturi, očekivalo se da će miješanjem različitih kultura nastati neki zasebni, novi amalgam. Pokazalo se da ni taj model nije postigao očekivane rezultate (Glazer i Moynihan, 1973). Umjesto da budu "pretopljene" u različitim etničkim obilježjima iznijansirano "Amerikanca", etničke su grupe uglavnom sačuvale svoja obilježja.

U Velikoj Britaniji, pa i u nekim drugim evropskim zemlja, sredinom šezdesetih godina pojavljuje se tzv. integracijski model. Kritičari tog koncepta kažu kako je on predstavljao samo sofisticiraniji oblik asimilacijske politike - radi se samo o donekle različitom stupnju asimilacije. Naime, pod parolom "jedinstvo kroz (kulturnu) različitost" ta je različitost tolerirana onoliko koliko nije smetala političkoj integraciji i dovodila u pitanje kulturne pretpostavke anglocentričkog društva (Mullard, 1988). Integracijskim modelom nisu se uistinu ravnopravni dijelovi udruživali u cjelinu nego su se (manjinski) elementi uključivali u određeni (dominantni) okvir, kojega je stabilnost zahtijevala selekciju vrijednosti i orijentacija. Različitost je stoga bila ograničena samo na one vrijednosti i obilježja koja nisu "ugrožavala" dominantnu kulturu.

Viziju politički i kulturno homogenog društva krajem liberalnih šezdesetih godina potisnut će nova, pluralistička vizija.² Već je nekoliko godina prije pojam multikulturalizma vladao u političkom diskursu, i to najprije u Kanadi kao odgovor na rastuće napetosti između pretežito francusko-govorne populacije u Québecu i dominantnih anglo-govornih skupina u ostaloj zemlji. U tom kontekstu, umjesto da se prizna činjenica kako su kanadski frankofoni, barem u Québecu, postali ne samo posebnom etnijom (etničkom zajednicom), nego i zasebnom nacijom u odnosu na ostalu Kanadu, rasprava se prebacila na područje kulture. Ne želeći priznati Kebekčanima (*Québécois*) status vlastite nacije, šezdesetih godina kanadska je vlada pokrenula program tzv. "dvojezičnosti i dvokulturnosti" koji se trebao proširiti na svu zemlju. Zaoštavanje krize na samom početku sedamdesetih, što je dovelo do političkih atentata i do toga da je federalna vlada proglasila "ratno stanje" (*War measure act*), potaknulo je drugo rješenje - nov program tzv. "multikulturalizma u dvojezičnom okviru" (Heršak i Čičak-Chand, 1991: 22). No ni taj iskorak nije riješio pitanje kanadskog jedinstva, koje je u današnjem trenutku više upitno nego ikada prije. Nije uspio ni kasniji pokušaj da se Québecu prizna status "posebnog društva".

² Pojmovi multikulturalizam i kulturni pluralizam ponekad se izjednačuju jer impliciraju sličan sadržaj: koegzistiranje više kultura. Pojam kulturnog pluralizma javio se još početkom XX. stoljeća, a pripisuje se Horaceu Kallenu, učeniku Williama Jamesa (Bianchi, 1992; Katunarić, 1994).

Ipak, čini se da je kanadski "multikulturalizam" olakšao neke adaptacijske stresove "trećih", poglavito novoimigrantskih skupina čiji je udio u kanadskom pučanstvu znatno narastao u drugom dijelu 20. stoljeća.

Australija je sredinom sedamdesetih godina uvela multikulturalističku politiku koju je, kao i mnoge druge zemlje, po mnogočemu suzila na folklorizaciju različitih kultura. Svodeći imigrantske kulture na ples i povremenu degustaciju egzotičnih jela, ključne probleme vezane uz socijalnu integraciju imigranata otežane nejednakostima u raspodjeli društvene i gospodarske moći, australijski multikulturalizam ostavlja po strani (Cope i Poynting, 1989).

I neke zapadnoevropske zemlje, motivirane prisutnošću imigrantske populacije, uglavnom doseljenih radnika-migranata iz južne Evrope ili bivših kolonija i članovima njihovih obitelji, pokušale su primijeniti "multikulturalnu" politiku. Uspjeh je i u ovom slučaju bio ograničen. Kako je pokazalo i britansko iskustvo, različiti sudionici različito tumače multikulturalizam. Jednima je to način za postizanje potpune segregacije, drugima revidirana integracijska politika utemeljena na pravednijoj podjeli moći, trećima tek oblik unapređenja odgojno-obrazovnog rada.

Pojam multikulturalizma nastao je u političkom diskursu, čini se s određenom nakanom. S jedne strane, riječ je o političkom eufemizmu, jer se etničke, vjerske ili eventualne nacionalne razlike u nekoj državi uopćavaju na razinu "kulture", a s druge strane, baš i zbog takva poistovjećivanja "kulture" s etnijama i nacijama, stvara se dojam da *kulture* postoje kao *zasebne međusobno odvojene jedinice*.

Na kritici takva shvaćanja kulture i na njemu temeljenih politika, uključujući i multikulturalizam, u Evropi je sredinom sedamdesetih godina nastao interkulturalistički koncept. Pristalice interkulturalističkog koncepta polaze od tvrdnje da su sve kulture jednako vrijedne i pokušavaju naći mogućnosti ravnopravnog dijaloga između njih. Interkulturalizam višekulturalnost prihvaća kao stanje kojim se mogu opisati sva suvremena društva, stanje koje je mogući izvor obogaćivanja cijelog društva novim vrijednostima. Prihvaćajući da je svaka kultura vrijedna poštovanja i da je ne treba smatrati prijetnjom drugoj kulturi, interkulturalistički pristup stavlja si u zadatak prerastanje višekulturalnog u interkulturalno društvo (među)prožimanjem kultura. Za razliku od multikulturalizma koji pojmovno, ali i praktično, podrazumijeva tek ravnopravno koegzistiranje kultura, interkulturalizam teži suodnosu kultura u kojem one ne gube svoja posebna obilježja, ali u svom dodiru stvaraju "novu kulturnu sintezu" (Čačić-Kumpes i Kumpes, 1990).

Krajem osamdesetih godina i ovaj je model pokazao svoju nedjelotvornost. Razloge, čini se, valja tražiti u načinu njegova provođenja. Premda nije tako zamišljen,

ipak se provodi kao program intelektualne manjine za kulturnu (etničku) manjinu - imigrante. Nacionalne/etničke kulture teže zatvaranju u svoje zamišljene čvrste okvire unatoč proklamiranoj otvorenosti.

* * *

U stvarnosti, nijedno ljudsko društvo nikada nije imalo "čistu kulturu", ako kulturu shvatimo kao široku kategoriju koja uključuje sve od temeljnih predložaka za ljudsko ponašanje, do tekovina materijalnoga i duhovnog stvaralaštva, pa u tom smislu i "strukture" poput jezika ili vjere. Gledano iz kulturno-antropološkoga, pa i socijalno-historijskog polazišta, pozajmljivanje i prožimanje različitih kulturnih sadržaja uvijek je bilo intenzivno. Doduše, kada neka ljudska zajednica prerasta u etniju (etničku zajednicu) - što će reći u društvenu zajednicu koja kontinuiru u povijesti, onda se kulturni nanosi iz prošlih epoha talože iz jednoga pokoljenja u drugo, stvarajući osobite konfiguracije, doista različite čak od susjednih takvih konfiguracija, mada u jednih i drugih često možemo naći istu ili sličnu temeljnu građu. Te nove tvorbe povratno daju društvu stanovitu razinu prepoznatljivosti, što je zatim, po svoj prilici, vezano i za pojavu etničke svijesti. Kad se etnija politizira, poprimajući značajke nacije, slijedi daljnje jačanje svijesti o vlastitoj osobitosti, premda u takvu procesu može doći do isticanja isključivo političkih komponenti povijesnog nasljeđa.

Ovu shemu možemo izraziti na ponešto pojednostavljen način parabolom. Prvo, kao i ptičja gnijezda, kulture se izgrađuju iz raznovrsne prikladne građe pronađene u okolini. U svoja gnijezda ptice ugrađuju lišće, grančice, komadiće špage, odbačene opuške, stare novčanice i sve što im pomaže da sagrade gnijezdo. Ipak, u evoluciji pticâ nastale su različite vrste (ili ako hoćemo - podvrste), od kojih svaka gradi gnijezdo osobitog izgleda. Biološko-evolucijska komponenta u ovom primjeru samo je parabola, no zanimljivo je primijetiti da je francuski antropolog Leroi-Gourhan našao da postoji stanoviti paralelizam biološke evolucije i vrste s jedne strane, te kulturnog razvitka i etnija s druge (v. Leroi-Gourhan, 1990: 11). Usput možemo dodati kako je takav zaključak suprotan čestom mišljenju da je etnija iskonska kategorija slična životinjskim zajednicama, stadiu ili krdu. Moguće su i druge usporedbe. Orientalni sagovi, primjerice, preuzimaju razne motive i sadržaje iz različitih izvora, koje ipak povezuju u prepoznatljive narodne stilove, recimo iz Buhare, Tabriza, Kazahstana, itd. U potonjem slučaju mogu se uočiti također i stilizirani ruski carski orlovi, koji potječu iz sasvim drukčijeg, i dakako političkog obzora. Politika, čak i imperijalistička, utkala se u tkivo narodne tradicije. U jednom nama mnogo bližem primjeru, na dukatima koji čine dio nekih hrvatskih narodnih

nošnji, nalazimo iste grabežljivce - austrijske ili točnije sveterimske orlove. Konfiguracije su postale posebne, a malo se tko sjeti rimskog ili bizantskog predloška, ili još starijih predložaka, sve tamo do sumersko-babilonske mitologije o krilatim "lomitelju kosti".

Ukratko, kultura je rezultat susreta čovjeka, prirode i društva. Ona se neprestano stvara, mijenja i prestvara iznutrai zbog interakcije ovih triju čimbenika. Kulture se neprekidno susreću, razmjenjuju, uzajamno obogaćuju, suprotstavljaju, odupiru jedna drugoj i kao posljedica svega - mijenjaju. Stoga je podjednako teško zamisliti potpunu asimilaciju kao i potpunu čistoću neke kulture.

* * *

Što nam sve ovo, dakle, govori o mogućem hrvatskom modelu reguliranja međuetničkih/međukulturnih odnosa?

Ponajprije valja podsjetiti da postoji nekoliko čimbenika relevantnih za promišljanje i stvaranje takve politike: a) složenost etničke strukture hrvatskog prostora i povijesnih prilika koje su na tu strukturu utjecale, b) emigracijska tradicija, c) posljedice recentnih događaja i migracijskih tokova koji će utjecati na etničku sliku i etničke odnose u Hrvatskoj kao i na položaj hrvatskog etnosa u susjednim zemljama. Objektivno i ozbiljno proučavanje svih tih čimbenika i analiza poznatih modela za reguliranje međuetničkih odnosa treba da čine podlogu za autentično, moderno i humano uređenje međuetničkih/međukulturnih odnosa u Hrvatskoj kao i za rješavanje problema hrvatske dijaspor.

Kada je o hrvatskoj dijaspori riječ valja napomenuti da bi se Hrvatska tog populaciji trebala obraćati konzistentnom politikom poznavajući pri tome kulturne politike/modele zemalja u kojima oni žive (borave). Hrvatska mora pronaći putove suradnje sa zemljama primitka jer one, barem one evropske, samom orijentacijom prema Evropskoj Uniji prihvaćaju interkulturalizam kao svoju obavezu.

Politika prema dijaspori mora se nadovezivati na onu unutar zemlje i isprepletati se s njom. Reguliranje međuetničkih odnosa u hrvatskim prilikama, kada i ne bi bilo procesa stvaranja države, *ethnic revival* i opterećenosti sukobom, složen je postupak.³

³ Premda u Hrvatskoj živi velik broj etničkih manjinskih skupina, najveću poteškoću predstavlja reguliranje srpsko-hrvatskih odnosa, osobito nakon velikosrpske agresije na Hrvatsku. Negativno iskustvo i emocije, poduprti stereotipima i predrasudama, otežavaju uspostavljanje komunikacije među kulturama. Valja ipak imati na umu da interkulturalnu komunikaciju olakšava učestalost kontakata u povoljnoj atmosferi: sudjelovanje u (uspješnom) ostvarivanju zajedničkih ciljeva, iskreno motivirani svakodnevni kontakti, u društvu utemeljena kulturna politika a ne uopćeni i načelno prihvatljivi moralni principi koji nikoga ne obavezuju (Čačić-Kumpes, 1992).

Unatoč tome i upravo zbog takve stvarnosti, čini se, ne bi trebalo odstupati od načela modernoga, premda složenog i nedovoljno iskušanog, ali i hrvatskim uvjetima prilagođenog interkulturalističkoga pristupa. Više je razloga za takav odabir, a argumentiranje nadilazi namjere ovog razmatranja. Ipak valja reći da upravo interkulturalistički pristup, barem u svojim osnovnim postavkama, podrazumijeva svu dinamičnost kulturâ (difuzije i promjene), uvažava dostojanstvo svake kulture i na tome stvara pretpostavke za humano uređivanje odnosa kako između pojedinaca tako i između grupa. Pri tome, barem naizgled, zanemaruje mehanizme etnocentričnosti i tendencije uspostavljanja tek površnih odnosa s "drugima", zatvaranja i stvaranja granica koje često dominiraju u odnosima između grupa. No, čini li to interkulturalistički model utopijom mogla bi pokazati tek njegova dobro promišljena i pripremljena primjena.

Upozorili bismo, stoga, na nekoliko nezaobilaznih momenata.

Kao prvo, treba izbjeći mistificiranje. Nijedan model ili politika ne može zamijeniti ustanovu pravne države i poštivanje prava državljana, bez obzira na njihovu etničku, nacionalnu, vjersku ili drugu pripadnost. Štoviše, ako su takve politike igdje uspjele, uspjele su poglavito tamo gdje je već postojala snažna pravna država i građanska jednakost. Zakonska regulativa jest preduvjet poštivanja i zaštite individualnih i grupnih (manjinskih, etničkih i kulturnih) prava. No to je tek neophodan temelj na kojemu valja graditi i modernu politiku reguliranja etničkih i kulturnih odnosa, politiku koja bi naglasila, posebno u naobrazbi i medijima, da su kulturna različitost i prožimanje prirodna pojava, koja je oduvijek postojala i koja ne ugrožava posebnost pojedinih etničkih ili nacionalnih kultura.

Drugo, u Hrvatskoj, kao i u drugim zemljama gdje već postoje formirane nacije (pa čak u kanadskom Québecu), bilo koja politika i bilo kakav model stvarat će napetosti povežemo li ih isključivo s etničkim pluralizmom. U takvim sredinama čini se korisnijim krenuti sa šireg socijalno-antropološkog polazišta. Konkretno, važno je naglasiti da je i hrvatska etnija bila izrazito kulturno heterogena u svom nastajanju, te da se ta heterogenost još uvijek održava kako u pojedinim hrvatskim regijama, tako i u dijaspori. Upravo ta raznolikost unutar hrvatske etnije, u njezinim tzv. subetničkim dijelovima, tvori bitnu unutarnju rezervu. Nažalost, korištenje te rezerve ostalo je do danas uglavnom izvan područja moderne kulture, stisnuto u folklorne okvire, pa je primjerice čak i suvremeni hrvatski jezik dugo vremena bio prilično zatvoren prema svojim vlastitim narječjima!

Treće, budući da se u Hrvatskoj najčešće radi o etnijama iz susjednih ili drugih srednjoevropskih zemalja, najpotrebnije je urediti odnose s tim zemljama. To je

važno da bi se osigurala stabilnost u dugom roku. Naravno, bez obzira kako će se razvijati ova shema, poštivanje manjinskih etničkih i kulturnih prava bitno je ne samo u smislu ljudskih prava i pravne države, nego isto tako da bi se očuvala integralnost Hrvatske u suvremenom svijetu.

Četvrti problem odnosi se na ovo posljednje - položaj Hrvatske u suvremenom svijetu. Pred problemom smo definiranja Hrvatske među različitim zemljama i narodima svijeta, na način koji bi bio prepoznatljiv i izvoran, ali i stimulativan za daljnji, uvjetno rečeno "kulturni razvitak". U protivnom prijeti opasnost da Hrvatska postane samo još jedno obojeno polje na zemljopisnoj karti, i samo još jedna zastava ispred Ujedinjenih nacija, koju malo tko, osim nas samih, razlikuje u novonastalom šarenilu. Dakle, nakon osamostaljenja države, i društvo se mora osamostaliti i razviti svoj sadržaj, izbjegavajući jednoznačne kulturološke kalupe što ih danas (iz razumljivih razloga!) upravo učvršćuje. S druge strane, u svojoj dugoj povijesti, bogatim dodirima s različitim narodima i kulturnim utjecajima, Hrvatska je stvarala osobite vrijednosti. Stoga je važno osigurati nastavak toga procesa.

LITERATURA

BIANCHI, Paolo (1992). "Sukob kultura, cross culture i novi etnicitet. Razmišljanja o multikulturnom društvu", *Godine*, Zagreb, 2 (1), str. 6-22.

COPE, Bill i Scott POYNTING (1989). "Class, Gender and Ethnicity as Influences on Australian Schooling: An Overview", u: M. Cole (ur.). *The Social Contexts of Schooling*. London: The Falmer Press, str. 217-237.

CORDEIRO, Albano (1994). "Le termes du débat sur l' 'intégration' et le refus de la diversité culturelle en France", u: M. Fourier i G. Vermès (ur.). *Ethnicisation des rapports sociaux. Racismes, nationalismes, ethnicismes et culturalismes*. Paris: L'Harmattan i École Normale Supérieure de Fontenay/St. Cloud, str. 167-173.

ČAČIĆ-KUMPES, Jadranka (1992). "Skica za sociologijski pristup interkulturnoj komunikaciji", u: O. Čaldarović, M. Mesić i A. Štulhofer (ur.). *Sociologija i rat*. Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo, str. 33-40.

ČAČIĆ-KUMPES, Jadranka i Josip KUMPES (1990). "Interkulturalizam i integracija migranata", *Kulturni radnik*, Zagreb, 43(3), str. 31-39.

GIDDENS, Anthony (1990). *Sociology*. Cambridge: Polity Press.

GLAZER, Nathan (1987). *Affirmative Discrimination. Ethnic Inequality and Public Policy*. Cambridge, Mass. - London: Harvard University Press.

GLAZER, Nathan i Daniel Patrick MOYNIHAN (1973). *Beyond the Melting Pot*. Cambridge, Mass. - London: The M.I.T. Press.

ГУМИЛЕВ, Лев Николаевич (1989). *Этногенез и биосфера земли*. Ленинград: Издательство Ленинградского университета.

HERŠAK Emil i Ružica ČIČAK-CHAND (1991). "Kanada: Multikulturalizam", *Migracijske teme*, 7(1), str. 13-28.

KATUNARIĆ, Vjeran (1994). *Labirint evolucije*. Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo i Zavod za sociologiju Filozofskog fakulteta.

LEROI-GOURHAN, André (1990). *Gib in beseda*, II. Ljubljana: ŠKUC.

MULLARD, Chris (1988). "Multiracial Education in Britain: from assimilation to cultural pluralism", u: M. Arnot (ur.). *Race and Gender. Equal Opportunities Policies in Education*. Oxford: Pergamon Press, str. 39-52.

SOME MODELS IN REGARD TO ETHNIC AND CULTURAL RELATIONS IN MULTIETHNIC AND MULTICULTURAL SOCIETIES

SUMMARY

The authors present a brief comment in the development of models/policies concerning inter-ethnic/intercultural relations and their basic traits. They illustrate the basic division of assimilational, integrational and pluralistic models/policies with examples of their implementation in existing (immigration) countries. Furthermore, they discuss culture, especially its dynamics, cultural diffusion and the need to examine precisely these cultural traits when formulating models/policies regarding interethnic/intercultural relations. Finally, the authors attempt to indicate certain problems which they consider relevant for creating consistent policies for the regulation of interethnic/intercultural relations in contemporary Croatia: the complexity of the ethnic structure and historical conditions that has influenced these structures; emigration traditions, effects of recent happenings and migration flows. They also emphasize the necessity of implementing a state of law, of defining the position of Croatia in the world and of utilizing the potentials of cultural diversity within the Croatian *ethnie* itself.